

ศรีรามเทพนคร: สร้อยนามหรือชื่อเมือง*

ศานติ ภัคดีคำ**

“ศรีรามเทพนคร” เป็นสร้อยนามของอโยธยาหรือชื่อเมืองกันแน่ คำว่า “ศรีรามเทพนคร” ปรากฏในศิลาจารึกสมัยสุโขทัย ๒ หลัก คือ ศิลาจารึกหลักที่ ๒ หรือ วัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัยและในศิลาจารึกหลักที่ ๑๑ หรือจารึกวัดเขากบ จังหวัดนครสวรรค์

ศิลาจารึกสมัยสุโขทัยทั้งสองหลักนี้ กล่าวถึงคำว่า “ศรีรามเทพนคร” ในลักษณะที่ก่อให้เกิดความแตกต่างทางด้านการตีความที่แตกต่างกันออกไป

ศิลาจารึกหลักที่ ๒ วัดศรีชุม ว่า “...ฉลักประดิษฐานไว้ในศรีรามเทพนคร เบื้องใต้เมืองสุโขทัย...” (ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๕๗) แสดงให้เห็นว่า “ศรีรามเทพนคร” น่าจะหมายถึงเมืองเมืองหนึ่งที่อยู่ทางทิศใต้ของเมืองสุโขทัย

ส่วนศิลาจารึกหลักที่ ๑๑ หรือจารึกวัดเขากบ จังหวัดนครสวรรค์ กล่าวว่า “...น(ครพระกรี)ส อโยธยาศรีรามเทพนครทิสอรพิรุณาสตรงปาดาลพระ...” (ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๑) คำว่า “ศรีรามเทพนคร” ในที่นี้น่าจะมีลักษณะเป็นสร้อยนามของ “อโยธยา” หรือ “กรุงศรีอยุธยาตอนต้น”

ดังนั้นชื่อ “ศรีรามเทพนคร” เป็นเพียงเมืองหนึ่งหรือว่าจะเป็นสร้อยนามของ “อโยธยา” เท่านั้น หรือเป็นชื่อเมืองอื่นที่มีความเกี่ยวเนื่องกับความเป็น “รามเทพนคร” เช่นเดียวกับ “อโยธยา” และหากเมือง “ศรีรามเทพนคร” เป็นเมืองอื่นที่ไม่ใช่ “อโยธยา” แล้วเมือง “ศรีรามเทพนคร” น่าจะอยู่ที่ใด

* ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุภภรณ์ จินตามณีโรจน์ เป็นอย่างยิ่งที่ได้กรุณาอ่านและตรวจแก้บทความที่ย่านยากเรื่องนี้ด้วยความเมตตา.

** อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย มศว ประสานมิตร

* กรมศิลปากร, จารึกสมัยสุโขทัย (กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.), หน้า ๖๖.

๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๘.

* ความคิดเห็นเกี่ยวกับชื่อ “อโยธยาศรีรามเทพนคร” ว่าหมายถึงกรุงศรีอยุธยา โปรดดูได้จาก จิตร ภูมิศักดิ์, สังคมไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาก่อนสมัยกรุงศรีอยุธยา (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ดอกหญ้า, ๒๕๒๗), หน้า ๙๘ - ๑๓๐.

มีนักวิชาการสองท่านได้แสดงความคิดเห็นเรื่องศรีรามเทพนครไว้ คือ จิตร ภูมิศักดิ์ และไมเคิล ไรท์ ซึ่งแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไป จิตร ภูมิศักดิ์ให้ความเห็นว่า ศรีรามเทพนคร น่าจะเป็นสร้อยนามของอโยธยา ส่วนไมเคิล ไรท์ มีความเห็นว่า "Sri Rama Nagara น่าจะหมายถึงลพบุรี หรือเมืองศรีเทพที่หนึ่งทีเดียว" อีกทั้งตั้งข้อสังเกตว่า ชื่อของเมือง "ศรีเทพ" อาจเกิดจากความทรงจำของชาวบ้านที่ย่อมาจากคำว่า "ศรี (ราม) เทพ (นคร)"

ดังนั้นบทความเรื่องนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาพิจารณาว่า "ศรีรามเทพนคร" นั้นเป็นชื่อเมืองหรือสร้อยนาม โดยศึกษาจากศิลาจารึกในสมัยสุโขทัย และจารึกในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นที่ร่วมสมัยกัน ตลอดจนเอกสารโบราณอื่นๆ มาประกอบ อย่างไรก็ตามบทความเรื่องนี้มิใช่ข้อสรุปหรือข้อยุติหากแต่เป็นประเด็นที่เสนอแนะและควรมีการศึกษากันต่อไป

"ศรีรามเทพนคร"ชื่อเมืองในศิลาจารึกของพระมหาเถรศรีศรัทธา

คำว่า "ศรีรามเทพนคร" ซึ่งปรากฏในศิลาจารึกวัดศรีชุมว่า "...ฉล็กประดิษฐานไว้ในศรีรามเทพนครเบื่องใต้เมืองสุโขทัย..." นั้นปรากฏแต่ชื่อ "ศรีรามเทพนคร" โดยไม่มีคำว่า "อโยธยา"

ส่วนศิลาจารึกวัดเขากบ (ศิลาจารึกหลักที่ ๑๑) กล่าวว่า "...น(ครพระกวิ)สอโยธยาศรีรามเทพนครที่สอรพ็ฐนาสตรงป่าดลพระ..." โดยมีคำว่า "อโยธยา" นำหน้าชื่อ "ศรีรามเทพนคร"

จารึกทั้งสองหลักนี้เป็นจารึกในสมัยสุโขทัยประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙ เนื้อหาของศิลาจารึกทั้งสองหลักนี้กล่าวถึงบทบาทและการเดินทางของพระมหาเถรศรีศรัทธาพุทธาธรรมุณี ซึ่งเป็นหลานของพ่อขุนผาเมือง ศิลาจารึกวัดศรีชุมกล่าวว่า พระมหาเถรศรีศรัทธาเกิดที่เมืองพิษณุโลก ได้ร่ำเรียนวิชาต่างๆ มีความสามารถในการรบ ในภายหลังได้ออกผนวช และมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ได้จารึกแสงบุญและเดินทางไปไหว้พระมหาธาตุตามเมืองต่างๆ และได้เดินทางจารึกแสงบุญถึงเกาะลังกา เมื่อพระมหาเถรศรีศรัทธาเดินทางกลับจากเกาะลังกา ได้ระบุชื่อเมือง

^๑ เรื่องเดียวกันหน้าเดียวกัน.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๖.

ต่างๆ ที่เดินทางผ่าน ไร่และใน ศิลาจารึกวัดศรีชุมได้กล่าวถึงพระมหาเถรศรีศรัทธา ปลุกต้นพระศรีมหาโพธิ์ไว้ที่ “ศรีรามเทพนคร” ตั้งความในจารึกว่า “...ฉลักประดิษฐานไว้ในศรีรามเทพนครเบื้องใต้เมืองสุโขทัย...”^๖

ในศิลาจารึกวัดศรีชุมจึงออกนาม “ศรีรามเทพนคร” เฉยๆซึ่งน่าจะหมายถึงเมืองหนึ่งที่พระมหาเถรได้ปลุกต้นพระศรีมหาโพธิ์ไว้

ส่วนศิลาจารึกเขากบได้กล่าวถึงเส้นทางกลับจากลังกาของมหาเถรศรีศรัทธาว่า เดินทางจากเมืองตะนาวศรี เพชรบุรี ราชบุรี นครพระกริส^๗ จากนั้นจึงเดินทางไป “อโยธยาศรีรามเทพนคร” และรัตนกูดานครซึ่งไทยเรียกว่ากำแพงนคร^๘

เมื่อพิจารณาเส้นทางกลับที่ปรากฏในจารึกทั้งสองนี้จะเห็นได้ว่า ผู้แต่งจารึกกล่าวถึงเมืองดังนี้ คือ “เพชรบุรี” “ราชบุรี” แล้วเดินทางต่อมาถึง “นครพระกริส” หรือ “นครพระกฤษณ์” (คือเมืองโบราณ “นครชัยศรี”) แล้วเดินทางต่อมาที่ “อโยธยาศรีรามเทพนคร” หลังจากนั้นจึงขึ้นไปเมือง “รัตนกูดานคร” ซึ่งศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร สันนิษฐานว่าน่าจะได้แก่ เขากบ จังหวัดนครสวรรค์ ในปัจจุบัน

การเดินทางกลับของพระมหาเถรศรีศรัทธาครั้งนี้เป็นที่น่าสังเกตว่ามีได้ผ่านเมืองที่เป็นเขตอิทธิพลของกลุ่มราชวงศ์สุโขทัย หัวเมืองที่ท่านเดินทางผ่านมักจะอยู่ในเขตแดนของราชวงศ์ละโว้ – สุพรรณภูมิ เพราะแม้แต่รัตนกูดานครหรือกำแพงนคร ก็มีชื่ออยู่ในเอกสารนั้นเป็นเขตในการปกครองของกรุงศรีอยุธยา

ประเด็นนี้จึงน่าจะสอดคล้องอย่างดีกับแนวคิดของ พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ ที่กล่าวว่าราชวงศ์ของพ่อขุนผาเมือง (โดยเฉพาะพระมหาเถรศรีศรัทธาฯ) น่าจะมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับกลุ่มราชวงศ์ละโว้ซึ่งต่อมาได้สถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้น^๙

จากเหตุผลที่กล่าวมาแล้วข้างต้นแสดงให้เห็นว่า “ศรีรามเทพนคร” มีน่าจะ เป็นสร้อยนามของเมืองอโยธยา ถึงแม้ว่าในจารึกเขากบจะเขียนอโยธยาดัดกับศรีราม

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๖.

^๗ จารึกชำรุดเหลืออักษรเพียง ๒ ตัวคือ “น” และ “ส” ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับ “จารึกวัดศรีชุม” ข้อความที่หายไปน่าจะได้แก่เมือง “นครพระกริส” ที่ปรากฏในจารึกวัดศรีชุม.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๘.

^๙ ไพรอดู พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, การเมืองในประวัติศาสตร์ยุคสุโขทัย – อยุธยา พระมหาธรรมราชา กษัตริย์ราช (กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๔๖), หน้า ๒๒.

เทพนครก็ตาม ดังนั้นอโยธยาและศรีธรรมเทพนครน่าจะเป็นชื่อเมืองคนละเมือง และศรีธรรมเทพนครน่าจะเป็นชื่อเมืองๆหนึ่งซึ่งน่าจะอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของ "เมืองอโยธยา"

ส่วนเมืองอโยธยาในเวลานั้นได้รับการสถาปนาเป็นกรุงศรีอยุธยาแล้ว และมีชื่ออย่างเป็นทางการในจารึกแผ่นทองวัดสองคอบ จังหวัดชัยนาท ซึ่งอยู่ในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ว่า "ศรีอโยธยา" และปรากฏชื่ออย่างเป็นทางการในศิลาจารึกพระชาติศรีสองรัก จังหวัดเลย ซึ่งอยู่ในปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ว่า "พระนครศรีอโยธยามหาติลภกพนพรัตน์"^{๑๐}

ดังนั้น "ศรีธรรมเทพนคร" จึงน่าจะเป็นชื่อของเมืองเมืองหนึ่ง มีน่าจะเป็นเพียงสร้อยนามของ "เมือง อโยธยา"

"เมืองศรีธรรมเทพนคร" คือ "เมืองนครพระราม"

"ศรีธรรมเทพนคร" ตามศัพท์แปลว่า "นครของพระรามเทพ" คำว่า "ศรีธรรมเทพนคร" พบเพียงสองแห่งในจารึกวัดศรีชุม (จารึกหลักที่ ๒) ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๕๗ และจารึกวัดเขากบ (จารึกหลักที่ ๑๑) ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๑

ส่วนคำว่า "ศรี" นั้นเป็นคำซึ่งนิยมนำมาประกอบหน้าชื่อของเมืองหลวงหรือเมืองสำคัญในสมัยโบราณ เช่น ศรีโยธินปุระ นอกจากนี้ชื่อเมืองต่างๆ ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาก็นิยมใช้คำว่า "ศรี" เป็นคำนำหน้าชื่อเมืองด้วย ดังจะเห็นร่องรอยในจารึกแผ่นทองวัดสองคอบว่า เดิมชื่อเมืองสุพรรณภูมิก็ใช้ว่า "ศรีสุพรรณภูมิ" เมืองอโยธยาก็ใช้ว่า "ศรีอโยธยา"^{๑๑} ดังนั้น "ศรีธรรมเทพนคร" ซึ่งใช้คำว่า "ศรี" นำหน้า "รามเทพนคร" หรือ "นครของพระรามเทพ" ก็น่าจะเป็นเมืองเมืองหนึ่งซึ่งมิใช่เมือง "อโยธยา"

ดังนั้นการที่ในศิลาจารึกวัดศรีชุมและศิลาจารึกวัดเขากบเรียกเมืองๆ หนึ่งว่า "ศรีธรรมเทพนคร" จึงน่าจะเป็นการยกย่องฐานะความสำคัญของเมืองนั้น

^{๑๐} กรมศิลปากร, จารึกในประเทศไทย เล่ม ๕ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๒๙๒.

^{๑๑} กรมศิลปากร, จารึกในประเทศไทย เล่ม ๕, หน้า ๙๒ - ๙๓.

อย่างไรก็ตามถ้าพิจารณาศิลาจารึกร่วมสมัยกับกรุงศรีอยุธยาตอนต้นกลับไม่พบชื่อ “ศรีรามเทพนคร” เลยทั้งๆ ที่เมืองนี้อยู่ในเขตการปกครองของกรุงศรีอยุธยา แต่กลับปรากฏชื่อเมืองหนึ่งซึ่งมีชื่อใกล้เคียงกับ “ศรีรามเทพนคร” คือ “เมืองนครพระราม” ซึ่งมีความหมายว่า “นครแห่งพระราม” เช่นเดียวกับ “ศรีรามเทพนคร”

ดังปรากฏในจารึกแผ่นลานทองวัดสองคบ จังหวัดชัยนาท ได้กล่าวถึง “เมืองนครพระราม” ว่า “...เจ้าเมืองกระทำกุศลมาแต่ครั้งกระโน้นในสุพรรณภูมิ ๓ ให้ท่านเรือนัน ๓ กระทำกุฎิพิหารในศรีอยุธยา...ซื่อ้ายผ้าขาวผู้หนึ่งท่านให้บำเรอแด่พระศรีรัตนธาตุแห่งนครพระรามโสด ผ้าขาวครีวหนึ่งซื่อยี่ข้างท่านให้บำเรอแด่พระมหาเถรธรรมบุตรแห่งศรีสุพรรณภูมิมาแล้ว...”^{๑๖}

เมืองนครพระรามนี้จิตร ภูมิศักดิ์ ได้สันนิษฐานไว้ว่า “นครพระราม” น่าจะเป็นเมืองเดียวกับ “เมืองชัยนาท”^{๑๗} แต่กฎหมายตราสามดวงในส่วนที่ว่าด้วย “พระไอยการนาทหารหัวเมือง” และใน “พระไอยการเก่าตำแหน่งนาหัวเมือง ฉบับอยุธยา” ระบุว่า “นครพระราม” เป็นราชทินนามของ “เจ้าเมืองลพบุรี” (ดังจะได้อภิปรายต่อไปข้างหน้า)

เมื่อพิจารณาความหมายของชื่อเมือง “ศรีรามเทพนคร” ซึ่งแปลว่า “นครของพระราม (เทพ)” แล้ว เมืองนี้ก็น่าจะเป็นเมืองเดียวกับเมือง “นครพระราม” ตามที่ปรากฏในจารึกวัดสองคบ

ดังนั้น “ศรีรามเทพนคร” ในจารึกวัดศรีชุมและจารึกวัดเขากบก็น่าจะเป็นเมืองเดียวกันกับเมือง “นครพระราม” ที่ปรากฏในจารึกแผ่นลานทองวัดสองคบซึ่งเป็นจารึกร่วมสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น และน่าจะมีความเป็นไปได้ว่าชื่อ “ศรีรามเทพนคร” เป็นชื่อที่ชาวสุโขทัยใช้เรียก ส่วนชื่อ “นครพระราม” เป็นชื่อที่ชาวอยุธยาใช้เรียก แต่ทั้งสองชื่อนี้เป็นเมืองๆ เดียวกัน

“เมืองนครพระราม” อยู่ที่ไหน

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๒ - ๘๓.

^{๑๗} จิตร ภูมิศักดิ์, สังคมไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาก่อนสมัยกรุงศรีอยุธยา, หน้า

"เมืองนครพระราม" อยู่ที่ไหน หลักฐานที่เกี่ยวข้องกับเมือง "นครพระราม" กลับมีไม่มากนัก เท่าที่พบในปัจจุบันปรากฏใน "จารึกแผ่นลานทองวัดสองคบ" จังหวัดชัยนาท กฎหมายตราสามดวงใน "พระไอยการนาทหารหัวเมือง" และ "พระไอยการเก่าตำแหน่งนาหัวเมือง ฉมับอยุธยา" เท่านั้น

"จารึกแผ่นลานทองวัดสองคบ" กล่าวถึง "นครพระราม" ว่า "ซึ่งอ้ายผ้าขาว ผู้หนึ่งท่านให้ป่าเรือแต่พระศรีรัตนธาตุแห่งนครพระรามโสด" จากข้อความในศิลาจารึกนี้แสดงว่าเมือง "นครพระราม" มี "พระศรีรัตนธาตุ" ประจำเมือง ดังนั้นเมืองนี้น่าจะเป็นเมืองสำคัญของรัฐถึงขนาดมีพระศรีรัตนธาตุประจำเมือง เช่นเดียวกับเมืองสำคัญอื่นๆ เช่น ศรีสุพรรณภูมิ ศรีอโยธยา และแพรกศรีมหาธาธา

ในกฎหมายตราสามดวงส่วนที่ว่าด้วย "พระไอยการนาทหารหัวเมือง" ในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกล่าวว่า "ออกพระนครพรหม พระลพบุรี ขึ้นประแดงเสนาภูชวา"^{๙๔} แสดงว่าตำแหน่งเจ้าเมืองลพบุรีในเวลานั้นมีราชทินนามว่า "ออกพระนครพรหม" อย่างไรก็ตามราชทินนาม "ออกพระนครพรหม" น่าจะคัดลอกผิดจากราชทินนามว่า "ออกพระนครพระราม" ดังจะได้กล่าวถึงต่อไป

ส่วนพระไอยการเก่าตำแหน่งนาหัวเมือง ฉมับอยุธยาใช้ว่า "ออกพระนครพรหม ออกพระลพบุรี นา ๕๐๐ (๓๐๐๐) ขึ้นประแดงเสนาภูชวา"^{๙๕} คำว่า "นครพระราม" คำนี้น่าจะอ่านว่า "นครพระราม" ตามอักษรวิจิตรโบราณ และเป็นราชทินนามของเจ้าเมืองลพบุรี

เมื่อ "ออกพระนครพระราม" เป็นเจ้าเมืองลพบุรี "นครพระราม" ก็น่าจะ ได้แก่ "เมืองลพบุรี" นั่นเอง

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาจากหลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ศิลปะก็น่าจะเป็นไปได้ที่ "เมืองนครพระราม" เป็นเมืองเดียวกับเมือง "ลพบุรี" เพราะที่ "เมืองลพบุรี" ก็เป็นเมืองที่มี "พระศรีรัตนธาตุ" (คือวัดพระศรีรัตนธาตุ ลพบุรี) เป็นศูนย์กลางที่สำคัญ และมีความเก่าแก่สอดคล้องกับที่ปรากฏในจารึกวัดสองคบ

จากหลักฐานต่างๆ ที่กล่าวมา "เมืองนครพระราม" จึงน่าจะ ได้แก่ "เมืองลพบุรี" นั่นเอง

^{๙๔} กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๑ (กรุงเทพฯ: อรุณ, ๒๕๓๗), หน้า ๓๒๓.

^{๙๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕๐.

“เมืองนครพระราม” ความคลาดเคลื่อนของการคัดลอกเอกสารโบราณ

ชื่อ “นครพระราม” ในกฎหมายตราสามดวงตอน “พระไอยการนาทหารหัวเมือง” และใน “พระไอยการเก่าตำแหน่งนาหัวเมือง ฉบับอยุธยา” น่าจะมีความผิดพลาดในการคัดลอกคำว่า “พระ” เนื่องจากคำว่า “พระ” ตามอักษรวิธีในจารึกสมัยอยุธยานิยมเขียนเป็นตัวอักษร “พ” ลากเส้นต่อออกมาทางซ้าย ดังนี้ “*พ*”

ดังนั้นเมื่อมีการคัดลอกคำนี้ต่อมาผู้คัดลอกจึงอาจคัดลอกคำว่า “พระ *พ*” ไปเป็นอักษร “*พพ*” ตัวเดียวได้

ด้วยเหตุนี้คำว่า “พระราม *พพพ*” จึงอาจคัดลอกผิดเป็น “*พพพ*” ดังปรากฏในพระไอยการเก่าตำแหน่งนาหัวเมือง ฉบับอยุธยาว่า “ออกพระนครพพพ ออกพระลพบุรี นา ๕๐๐ (๓๐๐๐) ขึ้นประแดงเสนาภู *พพ*”^{๖๖}

ต่อมาเมื่อผู้คัดลอกในสมัยหลังไม่ทราบความหมายของ “*พพพ*” ที่คัดลอกมาผิด จึงแทรกอักษร “ห” เข้าไปคำนี้จึงกลายเป็นคำว่า “พพพห” ดังอักษรวิธีที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวงว่า “ออกพระนครพพพห พระลพบุรี ขึ้นประแดงเสนาภู *พพ*”^{๖๗} ด้วยเหตุนี้ต่อมาราชทินนามเจ้าเมืองลพบุรีจึงกลายเป็น “นครพพพห” เป็น “นครพพพห”

ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนนี้ปรากฏอย่างชัดเจนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เพราะมีการเพิ่ม “ณ” ชื่อ “นครพพพห” จึงกลายเป็น “นครพพพหณ” ดังปรากฏในจารึก “ทำเนียบหัวเมืองและผู้ครองเมือง” ในจารึกวัดพระเชตุพนฯ กล่าวถึงตำแหน่งเจ้าเมืองลพบุรีว่า “เมืองลพบุรี เมืองจัตวา เจ้าเมืองชื่อ ออกพระนครพพพหณ”^{๖๘}

พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ ๔ ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) ซึ่งกล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแปลงราชทิน

^{๖๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔๐.

^{๖๗} กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๑ (กรุงเทพฯ: ศิลปฯ, ๒๕๓๗), หน้า ๓๒๓.

^{๖๘} ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน (กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชซิ่ง (มหาชน) จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๒๗๕.

นามเจ้าเมืองลพบุรีก็บันทึกไว้ว่า "...เมืองลพบุรี พระนครพราหมณ์ แปลงว่า พระยา
สุจริตรักษาลพบุรีนุรักษ์..."^{๙๙}

นอกจากนี้ยังปรากฏหลักฐานในปีแรกของรัชกาลที่ ๕ ว่าราชทินนาม "พระ
นครพราหมณ์" กลายเป็นตำแหน่ง "ปลัดเมืองลพบุรี" ส่วนเจ้าเมืองลพบุรีมีราชทิน
นามว่า "พระยาสุจริตรักษาลพบุรีนุรักษ์พิทักษ์ทวิชาติภูมิ" ยกกระบัตรเมือง
ลพบุรีมีราชทินนามว่า "หลวงรามสรสิทธิ" ดังความในสำเนาสัญญาบัตร การแต่งตั้ง
ขุนนางหัวเมือง ในรัชกาลที่ ๕ ปีมโรง สัมฤทธิศก ๑๒๓๐ ซึ่งเป็นปีแรกในรัชกาลที่ ๕
ความว่า

"...ให้พระนครพราหมณ์ ปลัด (อ่อน สุจริตจันทร์) เป็นพระยาสุจริตรักษาลพ
บุรีนุรักษ์พิทักษ์ทวิชาติภูมิ ผู้สำเร็จราชการเมืองลพบุรี ให้ถือศักดินา ๓๐๐ ๗๗
ตั้งแต่ ณ วัน ๖ ๙ ๑๓ ๑ ค่ำ ปีมโรงสัมฤทธิศก ศักราช ๑๒๓๐ เป็นวันที่ ๑๗ ใน
รัชกาลปัตยุบันนี้

ให้หลวงสุนทรพิทักษ์ ผู้ช่วยฯ เป็นพระนครพราหมณ์ ปลัดเมืองลพบุรี ให้ถือ
ศักดินา ๖๐๐ จงช่วยพระยาสุจริตรักษาลพบุรีนุรักษ์พิทักษ์ทวิชาติภูมิ ผู้ว่าราชการ
เมืองลพบุรี ๗๗ ตั้งแต่ ณ วัน ๒๕ ๑ ค่ำ ปีมโรงสัมฤทธิศก ศักราช ๑๒๓๐ เป็นวันที่
๒๐ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ให้ขุนจำศาล เป็นหลวงรามสรสิทธิ ยกกระบัตรเมืองลพบุรี ถือศักดินา ๕๐๐ จง
ช่วยพระยาสุจริตรักษาลพบุรีนุรักษ์พิทักษ์ทวิชาติภูมิ ผู้ว่าราชการเมืองลพบุรี ๗๗
ตั้งแต่ ณ วัน ๒๕ ๑ ค่ำ ปีมโรงสัมฤทธิศก ศักราช ๑๒๓๐ เป็นวันที่ ๒๐ ในรัชกาลปัต
ยุบันนี้..."^{๑๐๐}

ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้
เปลี่ยนราชทินนามเจ้าเมืองลพบุรีกลับมาเป็น "นครพระราม" อีกครั้งหนึ่ง อันน่าจะ
เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าราชทินนามที่ถูกต้องของเจ้าเมืองลพบุรีคือ "นครพระราม"
ดังนั้น "เมืองนครพระราม" ก็น่าจะได้แก่ "เมืองลพบุรี"

^{๙๙} เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค), พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์
รัชกาลที่ ๕ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ต้นฉบับ, ๒๕๔๖), หน้า ๓๗๐.

^{๑๐๐} กรมศิลปากร, การแต่งตั้งขุนนางไทยในสมัยรัชกาลที่ ๕ (กรุงเทพฯ: กองหอ
จดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๒๑), หน้า ๕.

“เมืองศรีรามเทพนคร” คือ “เมืองนครพระราม” และคือ “เมืองลพบุรี”:
แล้วเกี่ยวข้องกับตำนานทะเลชุบศรอย่างไร

ตำนานเมืองลพบุรีมีความเกี่ยวข้องกับ “ทะเลชุบศร” ของพระราม ดังที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านของลพบุรีว่า เมื่อหนุมานครองเมืองลพบุรี เห็นว่าเมืองลพบุรี รกหนักและเพื่อง่ายต่อการรักษาเมืองจึงเอาหางกวาดเมืองให้เตียนทำให้เกิดเพลิงไหม้ ทำอย่างไรก็ไม่ดับจนดินสูกวาวไปทั้งเมืองกลายเป็นเมืองดินสอพอง พระรามจึงแผลงศรพรหมมาตามากที่ทุ่งนา (ที่กลายเป็นตำบลพรหมมาศและตำบลทะเลชุบศร) จึงเกิดน้ำท่วมเป็นทะเลชุบศร ทะเลชุบศรถือเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ใช้สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

เรื่องราวนี้ปรากฏในรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๑ ว่า เมื่อชนะศึกลงกาแล้ว พระรามจะสร้างเมืองใหม่ให้หนุมาน จึงตรัสกับหนุมานว่า

“เราจะแผลงแสงศรจงตามไป ตกลงที่ใดจึงกลับมา
จะยกไปสร้างสรรคันครเศศ ให้มั่นเหมือนเทเวศในตึงสา
ตรัสแล้วจับศรศักดิ์ดา เสด็จออกยังหน้าพระลาน”

“จึงชักศรพรหมาสตร์ขึ้นพาดสาย เบื้องกรายสำแดงกำลัง
หาญ

แผลงขึ้นพ่านพื้นคัคณานต์ เสียงสะท้อนสะท้อนธาตรี”

“เห็นศรพรหมาสตร์ตรวยตรง ตกลงเบื้องบนเขาใหญ่
เก้ายอดย่อยยับระยำไป มิ่งไม่เป็นภัสร์มุสิการ
ราบรื่นจนพื้นพระสุธา ข้างท่านที่ไพศาล
แสนสะอ้านสะอาดโอฬาร เพียงสถานที่ประพาสพระศูลี”^{๒๐}

^{๒๐} กรมศิลปากร, บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๑ (กรุงเทพฯ, ๒๕๔๐), หน้า ๕๒๓.

ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. ๒๑๙๙ - ๒๒๓๑) ยังปรากฏว่ามีน้ำขังอยู่ในทะเลชุบศร พระองค์จึงโปรดให้สร้างท่าขนขนาดใหญ่ขังน้ำแล้วต่อท่อมายังสระแก้วและเข้าเมืองลพบุรี นอกจากนี้พระองค์ยังโปรดให้สร้าง "พระที่นั่งไกรสรสีหราช" ที่เรียกกันว่า "ตำหนักทะเลชุบศร" หรือ "พระที่นั่งเย็น" ไว้เป็นที่ประทับพักผ่อนในบริเวณทะเลชุบศรด้วย^{๒๖}

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ เมื่อปี จ.ศ. ๑๒๕๑ พระยาจุฬาราชมนตรีถวายถวายเทศ ๓ อันงามดี พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดให้สร้างครุไว้ ๓ เล่มสำหรับแผ่นดิน เมื่อสร้างเสร็จแล้วจึงโปรดให้ กรมพระบำราบปรปักษ์ (พระยศในเวลานั้น) ไปทำพระราชพิธีชูปพระแสงศรที่สระชุบศรเดิมเมืองลพบุรี ตั้งความตอหนึ่งว่า

"ถึงเมื่อเดือน ๑๐ ข้างขึ้น จึงโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพระพุทธเจ้าขึ้นไปทำพระราชพิธีชูปพระแสงศรที่สระชุบศรเดิมเมืองลพบุรี ให้ทำให้ทันพระราชพิธีถือน้ำสารท"^{๒๗}

นอกจากนี้เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสมณฑลอยุธยาเมื่อปีชวด พ.ศ. ๒๔๒๑ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปที่เมืองลพบุรี และได้เสด็จไปทอดพระเนตร "ศรนารายณ์" ที่เมืองลพบุรีด้วย ดังได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ตอหนึ่งว่า

"...กลับมาจากนั้นเค็ดรส่งพันทางซึ่งเลี้ยวมาแต่หลังบ้านวิชาเยนทร์ไปหน่อยหนึ่งถึงศรนารายณ์ ได้เข้าไปดูในโรงฝักออิฐ หลังคาทำจากบังเงาไว้ ในนั้นเปนหลุมลึกลงไปประมาณ ๓ คอก ศิลาที่ว่าเปนศรนารายณ์ เมื่อกวาดมูลดินที่ตรงหน้าศิลานั้นออก เอามือคลำดูเห็นเหมือนหนึ่งลูกปืนฝังดินอยู่ครึ่งลูก ถ้าจะวัดกว้างตามศูนย์กลางของเสาศิลากลมนั้นได้ ๘ นิ้ว สมเด็จพระกรมพระแลกรมการแจ้งความว่าเสานี้แต่ก่อนสูง ลึกต่ำกว่าดินลงไปประมาณคอกเดียว ว่าเสานั้นจับคลอนได้น้อยๆ แต่ดูเหมือนเสานั้นจะยาวปักลงไปดินลึกมาก ซึ่งสั้นลงไปดินมากดังนี้ เพราะคนทั้ง

^{๒๖} ศาสตราจารย์ ดร. ผาสุก อินทรารุช, "ตำนานเมืองลพบุรี (ละโว้)," ตำรววิชาการหนังสือรวบรวมความทางวิชาการ คณะโบราณคดี (กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓ - ๑๔.

^{๒๗} พ. ณ ประมวลมารค, กำสรवलศรีปราชญ์ - นีราศนรินทร์ (พระนคร: แพรพิทยา, ๒๕๑๕), หน้า ๒๔๖.

ปวงพากันนับถือว่าคลังเป็นเครื่องรางต่างคนต่างต๋อไปคนละเล็กละน้อยเสมอ จึงได้หมดลงไปทุกที..."^{๒๔}

จากพระราชนิพนธ์เรื่องระยะทางเสด็จประพาสมณฑลอยุธยา เมื่อปีชาล พ.ศ. ๒๔๒๑ แสดงให้เห็นว่าแม้แต่ในรัชกาลที่ ๕ ก็ยังคงมีความเชื่อเรื่องศรพระนารายณ์ (ของพระราม) ที่ตกลงที่เมืองลพบุรีอยู่ และมีโบราณสถาน "ศรนารายณ์" หลงเหลืออยู่ด้วย

นอกจากนี้ราชทินนามตำแหน่งยกกระบัตรเมืองลพบุรีในสมัยต้นรัชกาลที่ ๕ ก็มีความเกี่ยวข้องกับตำนานเรื่องนี้ด้วย เนื่องจากมีราชทินนามว่า "รามสรสิทธิ" ซึ่งหมายถึง "ศรของพระราม" ดังปรากฏว่า "ให้ขุนจำศาล เป็นหลวงรามสรสิทธิ ยกกระบัตรเมืองลพบุรี ถือศักดินา ๕๐๐ จงช่วยพระยาสุจริตรักษาลพบุรีรักษาพิทักษ์ทวิชาติภูมิ ผู้ว่าราชการเมืองลพบุรี ฯลฯ ตั้งแต่ ณ วัน ๒๕๑ ๑ค่ำ ปีมะโรง สัมฤทธิศก ศักราช ๑๒๓๐ เป็นต้นที่ ๒๐ ในรัชกาลปัตยุบันนี้..."^{๒๕}

นิทานเรื่องศรพระนารายณ์และทะเลชุบศรซึ่งเป็นตำนานประจำเมืองลพบุรีนี้มีความเชื่อมโยงกับเนื้อความบางตอนในศิลาจารึกวัดเขากบ ที่กล่าวถึง "ศรีรามเทพนคร" ว่า "น(ครพระกฤษ)ส อโยธยาสรีรามเทพนครทิสอรพิรุณาสตรงปาดาลพระ..."^{๒๖}

วลีที่ว่า "ทิสอรพิรุณาสตรงปาดาล" หมายถึงอะไร คำว่า "สอร" ในที่นี้ไม่มีปัญหา เพราะเป็นอักษรวิธึโบราณ ซึ่งน่าจะได้แก่คำว่า "ศร" หมายถึง "ลูกศร"

คำว่า "พิรุณาส" น่าจะมาจากคำว่า "พิรุณ" ซึ่งมาจากคำว่า "วรุณ" หมายถึง "พระวรุณ" สันนิษฐานกับคำว่า "อสุตฺร" ในภาษาสันสกฤต ซึ่ง แปลว่า "ศร, อาวุธ" เทียบได้กับชื่อศรพระรามที่ชื่อ "พรหมาสตร์" ซึ่งแปลว่า "ศรของพระพรหม" ดังนั้นคำว่า "พิรุณาส (พิรุณาสตร์)" จึงอาจเป็นชื่อของศร (คือ ศรของพระพิรุณ) หรือแปลว่าศรดังท่าฝนก็ได้ อย่างไรก็ตาม "พิรุณาส" ก็น่าจะหมายถึง "ศรของพระราม"

^{๒๔} พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ระยะทางเสด็จประพาสมณฑลอยุธยา เมื่อปีชาล พ.ศ. ๒๔๒๑ (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๐), หน้า ๑๘.

^{๒๕} กรมศิลปากร, การแต่งตั้งขุนนางไทยในสมัยรัชกาลที่ ๕ (กรุงเทพฯ: กองหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๒๑), หน้า ๕.

^{๒๖} กรมศิลปากร, จารึกสมัยสุโขทัย, หน้า ๑๘๘.

ดังนั้นข้อความที่ว่า "ศรีรามเทพนครที่สรพพิรุณาสตรงปาดาลพระ..."^{๒๗} ก็ น่าจะมีความหมายว่า "ศรีรามเทพนคร (อันเป็น) ที่ซึ่งสรพพิรุณาส (หมายถึงสรของ พระรามหรือพระนารายณ์) ตกลงไปตรงปาดาล"

จากข้อความในศิลาจารึกวัดเขากบนี้แสดงให้เห็นว่าเมือง "ศรีรามเทพนคร" ซึ่งมีตำนานเกี่ยวกับสรพพิรุณาสที่ตกลงตรงปาดาลนั้น มีความสอดคล้องกันเป็นอย่างดี ติงกับตำนาน "ทะเลชุบศร" จึงน่าจะเป็นไปได้ว่า "ศรีรามเทพนครที่สรพพิรุณาสตรง ปาดาล" นั้นหมายถึง "เมืองลพบุรี" ซึ่งมีตำนานของเมืองเกี่ยวข้องกับสรที่ พระรามแผลงไปตกที่เมืองนั้น

เมื่อพิจารณาจากหลักฐานที่ปรากฏไม่ว่าจะเป็นศิลาจารึกและเอกสารที่เกี่ยวข้อง แสดงว่า "ศรีรามเทพนคร" ก็น่าเป็นชื่อหนึ่งของ "ลพบุรี" ในสมัยกรุงศรี ออยุธยาตอนต้น เช่นเดียวกับชื่อ "นครพระราม" ซึ่งมีความหมายอย่างเดียวกับชื่อ "ศรีรามเทพนคร" นั้นเอง

บทสรุป

จารึกวัดศรีชุมกล่าวถึง "ศรีรามเทพนคร" โดยไม่กล่าวถึง "อโยธยา" แสดง ว่า "ศรีรามเทพนคร" น่าจะเป็นชื่อของเมืองเมืองหนึ่ง และ "ศรีรามเทพนคร" ใน จารึกวัดเขากบก็ไม่น่าจะเป็นชื่อสร้อยนามของ "อโยธยา" แต่ควรจะเป็นชื่อเมือง เมืองหนึ่งที่เช่นเดียวกับศรีรามเทพนครในศิลาจารึกวัดศรีชุม

เมืองศรีรามเทพนครนี้น่าจะเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของ อโยธยา ซึ่งเมื่อพิจารณาจากจารึกวัดสองคอบและกฎหมายตราสามดวงแล้ว เมือง "ศรีรามเทพนคร" นี้จะได้แก่เมือง "นครพระราม" และเมือง "นครพระราม" คือ "เมืองลพบุรี" ดังนั้นเมือง "ศรีรามเทพนคร" ก็น่าจะหมายถึงเมือง "ลพบุรี" ด้วย นอกจากนี้การที่จารึกวัดเขากบระบุว่า "ศรีรามเทพนครที่สรพพิรุณาสตรงปาดาล" ก็ สอดคล้องกับตำนานเรื่อง "ทะเลชุบศร" ของเมืองลพบุรี ซึ่งตำนานเรื่องนี้ไม่ปรากฏ ในตำนานของเมืองอื่น

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า "ศรีรามเทพนคร" ที่ปรากฏในจารึกวัดศรีชุมและ จารึกวัดเขากบน่าจะเป็นชื่อเมืองเมืองหนึ่งและน่าจะเป็นเมืองเดียวกับ "นคร

^{๒๗} กรมศิลปากร, จารึกสมัยสุโขทัย, หน้า ๑๘๘.

พระราม" ในจารีกวดสล่องคบ จังหวัดชัยนาท ซึ่งหมายถึงเมือง "ลพบุรี" ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นนั่นเอง

อย่างไรก็ตามบทความนี้ไม่ใช่ข้อสรุปแต่เป็นเพียงข้อสันนิษฐานเบื้องต้นที่ควรศึกษาพิจารณากันต่อไป

บรรณานุกรม

- จิตร ภูมิศักดิ์. สังคมไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาก่อนสมัยกรุงศรีอยุธยา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ดอกหญ้า, ๒๕๒๗.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ระยะเวลาเสด็จประพาสสมณทัต อยุธยา เมื่อปีชกาล พ.ศ. ๒๔๒๑. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๐.
- ทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค), เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๕. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ต้นฉบับ, ๒๕๔๖.
- ผาสุก อินทรารักษ์, "ตำนานเมืองลพบุรี (ละโว้)," ดำรงวิชาการ หนังสือรวบรวมความ ทางวิชาการ คณะโบราณคดี. กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัย ศิลปากร, ๒๕๔๕.
- พ. ณ ประมวลมารต (นามแฝง). กำสรวลศรีปราชญ์ - นิราศนรินทร์. พระนคร: แพร่พิทยา, ๒๕๑๕.
- พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. การเมืองในประวัติศาสตร์ยุคสุโขทัย - อยุธยา พระมหา ธรรมราชา กษัตริราช. กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๔๖.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร (บรรณาธิการ). ศรีขไมยาจารย์ พิพิธนิพนธ์เชิดชูเกียรติ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร - ศาสตราจารย์ วิสุทธ์ บุญยกุล เนื่องในโอกาสมีอายุครบ ๘๕ ปี ใน พ.ศ. ๒๕๔๖. กรุงเทพฯ: เฟื่องฟ้า พริน ติ้ง, ๒๕๔๖.
- ศิลปากร, กรม. กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๑. กรุงเทพ: อรุณ, ๒๕๓๗.
- ศิลปากร, กรม. การแต่งตั้งขุนนางไทยในสมัยรัชกาลที่ ๕. กรุงเทพฯ: กองหอ จดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๒๑.
- ศิลปากร, กรม. จารึกในประเทศไทย เล่ม ๕. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๒๗.
- ศิลปากร, กรม. จารึกสมัยสุโขทัย. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท..
- ศิลปากร, กรม. บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๑. กรุงเทพฯ, ๒๕๔๐.

บทคัดย่อ

ศรีรามเทพนคร : สร้อยนามหรือชื่อเมือง

“ศรีรามเทพนคร” เป็นชื่อที่ปรากฏในศิลาจารึกสมัยสุโขทัย ๒ หลัก คือ ศิลาจารึกหลักที่ ๒ (วัดศรีชุม) และศิลาจารึกหลักที่ ๑๑ (จารึกวัดเขากบ) จากการศึกษาค้นคว้าจารึกวัดศรีชุมกล่าวถึง “ศรีรามเทพนคร” โดยไม่กล่าวถึง “อโยธยา” แสดงว่า “ศรีรามเทพนคร” น่าจะเป็นชื่อของเมือง ไม่น่าจะเป็นชื่อสร้อยนามของเมือง “อโยธยา” จากการศึกษาตามเส้นทางการเดินทางของพระมหาเถรศรีศรัทธาฯ เมืองศรีรามเทพนครน่าจะตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองอโยธยา เมือง “ศรีรามเทพนคร” น่าจะได้แก่เมือง “นครพระราม” ตามจารึกวัดส่องคบ ในกฎหมายตราสามดวงปรากฏชื่อ “นครพระราม” เป็นราชทินนามของเจ้าเมืองลพบุรี เมือง “นครพระราม” ก็น่าจะเป็นชื่ออีกชื่อหนึ่งของ “เมืองลพบุรี” นอกจากนี้ การที่ศิลาจารึกวัดเขากบระบุว่า “ศรีรามเทพนครที่ศรพิรุณาสตรงบาดาล” ก็สอดคล้องกับตำนานเรื่อง “ทะเลชุบศร” ของเมืองลพบุรี ดังนั้น “ศรีรามเทพนคร” ในจารึกวัดศรีชุมและจารึกวัดเขากบจึงน่าจะเป็นเมืองเดียวกับ “นครพระราม” ซึ่งหมายถึงเมือง “ลพบุรี” ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นนั่นเอง

Abstract

Sri Ramadeba Nagara

This article is based on the fragmentary inscriptional evidence of the Sukhothai and Ayudhaya periods. What is "*Sri Ramadeba Nagara*"? This name has been found in two Sukhothai inscriptions : Sri Chum and Wat Khao Kop. "*Sri Ramadeba Nagara*" is not found in the inscription in the Ayudhaya period; however, in the "*Wat Song Khop*" inscription, the name "*Nagara Brah Rama*" has been observed. It was concluded in this study that the two names, "*Sri Ramadeba Nagara*" and "*Nagara Brah Rama*" referred to the same city. The name "*Nagara Brah Rama*" was the title conferred by the King on the governor of Lopburi province in the Ayudhaya period. Thus, "*Sri Ramadeba Nagara*" and "*Nagara Brah Rama*" are, in fact, old names of Lopburi province.